

Uit: Kwartaalblad 62 (2009) Het Drentse Landschap

De hervormde kerk van Schoonoord

Olav Reijers*

“Landgenoten. ’t Is u bekend dat er in Drenthe een nieuw dorp wordt aangelegd, dat den naam Schoonoord draagt. Misschien weet u niet dat daarin reeds 92 kinderen zijn, van 5 tot 12 jaren, die geen schoolonderwijs ontvangen. Evenmin zult gij weten dat Schoonoord reeds 65 huisgezinnen telt, waarin tezamen 363 zielen, die niet dan op anderhalf uur afstands de openlijke godsdienstuitoefening bijwonen kunnen. Wat moet er van deze 363 zielen worden? Waartoe zullen die kinderen opgroeien?”

Met deze oproep uit 1855 in de Provinciale Drentsche en Asser Courant probeerden drie predikanten en een aannemer geld in te zamelen voor een school annex kerkgebouw in Schoonoord. Zij hadden het oog laten vallen op een leegstaande houten loods. Daarna zouden een ‘geschikte onderwijzer der jeugd’ en ‘leraaren van de naastbij gelegen gemeente’ het onderwijs en de kerkdiensten kunnen verzorgen. ‘Menschenvrienden helpt ons!, opdat wij ons plan spoedig kunnen volvoeren!!’. Hun hartstochtelijke oproep had succes. De loods kon worden aangekocht en het eerste openbare gebouw van Schoonoord was een feit. Het dorp bestond toen nog maar net. Het was in 1854 gesticht op de kruising van het nog te graven Oranjekanaal en de weg van Sleen naar Rolde. Het is nu nauwelijks voor te stellen maar behalve het school- en kerkgebouwtje bestond Schoonoord vooral uit plaggenhutten die zich in een lintbebouwing langs kanaal en weg uitstrekten. De eerste gezinnen kwamen grotendeels uit Smilde en omgeving. Ze waren afgekomen op de grootscheepse verovingen in de streek. Waarschijnlijk hadden ze weinig uit te staan met het graven van het kanaal want dat bereikte Schoonoord pas drie jaar na de stichting van het dorp.

Zonder kanaal geen kerk. De ligging van de kerk pal langs het Oranjekanaal weerspiegelt de ontstaansgeschiedenis van het dorp.

Imposant gebouw

Na tien jaar werd de loods aan de Sleneweg ingeruild voor een echt kerkgebouw dat aan het Oranjekanaal werd geplaatst, vlakbij de kruising. Voor de bouw van de kerk werd een stuk grond opgehoogd zodat het gebouw wat hoger dan de omgeving kwam te liggen. Aan de achterzijde loopt het maaiveld glooiend af in het voormalige veengebied, met nog steeds een prachtig weids uitzicht dat zich kilometers ver uitstrekt.

De nieuwe kerk werd in 1866 ingewijd. Het is een imposant gebouw, zeker in verhouding tot de eenvoudige bouwsels die er toen omheen gestaan hebben. De kerk is in een zogenaamde neoclassicistische stijl gebouwd, een bouwwijze die toen eigenlijk al op zijn retour was. Deze stijl greep terug naar voorbeelden uit de klassieke oudheid met zuilen, zware kroonlijsten en driehoekige afsluitingen die van tempels waren afgeleid. Deze kenmerken zien we ook terug in de hervormde kerk van Schoonoord, vooral in de ingangspartij die de kerk een voornaam en monumentaal uiterlijk geeft. We kennen meer van dergelijke kerken in Drenthe. Het mooiste voorbeeld is de Jozefkerk in Assen maar ook de voormalige hervormde kerk van Bovensmilde behoort tot hetzelfde type.

Het interieur van de kerk is eenvoudig en licht, door de hoge witte ramen. Alleen de monumentale preekstoel valt op.

Oogverblindend

Het zijn kerken in de vorm van een rechthoekig blok dat evenwijdig aan de straat ligt. In de lange zijde aan de straat bevindt zich een monumentale ingangspartij. In de muren zijn langwerpige ramen aangebracht, half rond van boven, die het interieur veel licht geven. Bij de kerk van Bovensmilde zijn deze later vervangen door glas-in-loodramen, die van Schoonoord zijn altijd van blank glas gebleven. Bij binnenkomst geeft dit overdag een bijna verblindend licht in de kerk.

In tegenstelling tot het indrukwekkende uiterlijk is het interieur van de kerk in Schoonoord heel sober. Het meest in het oog springt de mooie preekstoel die waarschijnlijk nog uit de stichtingstijd dateert. De banken zijn eenvoudig, bijna spartaans, maar waarschijnlijk ook authentiek. De kerk heeft natuurlijk in de loop van ruim 150 jaar wel een paar verbouwingen gekend. Zo zijn er radiatoren aangebracht tegen de muren en is er een balkonnetje boven de ingang geplaatst. Het torentje stond

eerst boven de ingang maar is in de jaren vijftig naar het midden van de kerk verhuisd. Daar stond het wat steviger maar nog steeds trilt het hele bouwsel mee bij het luiden van de klok.

Nieuwe kerkgemeente

Behalve een hervormde kerk kent Schoonoord ook een gereformeerde kerk die iets verderop langs het kanaal staat. Zoals op zoveel plekken in Nederland zijn beide kerken een federatie aangegaan als Samen Op Weggemeente. Door ontkerkelijking en vergrijzing loopt het aantal kerkgangers ook hier terug. Er is een nieuwe predikant beroepen die de zo ontstane nieuwe kerkgemeente bedient. Het is iedereen duidelijk dat de gemeente geen twee kerken kan onderhouden en dat er op termijn een pijnlijke keus gemaakt moet worden. Beide kerken zijn rijksmonument en vallen zodoende onder bescherming van de monumentenzorg. De Stichting Oude Drentse Kerken is opgericht om juist in dit soort gevallen als vangnet te kunnen fungeren. Zodat het kerkgebouw dat de religieuze functie verliest toch voor de lokale gemeenschap behouden kan blijven, met een bij gebouw en betekenis passende bestemming.

** Drs. O. Reijers is directeur van Drents Plateau.*

Stichting Het Drentse Landschap behartigt ook de belangen van Stichting Oude Drentse Kerken.

Foto's: Joop van de Merbel (kerk met kanaal), Drents Plateau (raam)